

DE MISSIONAIRE GEMEENTE

Wanneer we spreken over de missionaire gemeente, hebben we het niet over één van de verschillende aspecten van het leven en werken van de gemeente van Christus. Het gaat veeleer over de essentie van haar bestaan. De gemeente van Christus staat of valt met haar missie, haar zending en gezonden zijn in deze wereld. Het is een zending, die voortvloeit uit en gelijk is aan de zending van Jezus Christus zelf: "Gelijk Gij Mij gezonden hebt in de wereld, heb ook Ik hen gezonden in de wereld" (Joh 17,18). 'In dit "gelijk" ligt meer dan een toevallige analogie, maar een wezenlijk verband vanuit de zelfde gerichtheid op hetzelfde doel. Hun gezonden worden heeft in het zijne zijn oorsprong.'¹⁾

Wat in Joh 17 a.h.w. een verantwoording van de Zoon is tegenover de Vader is in Joh 20,21 een opdracht van de Zoon aan zijn kerk. Stilzwijgend wordt er vaak van uitgegaan, dat met de hier genoemde discipelen de kring van de 'elven' wordt bedoeld minus Thomas. Maar de discipelenkring rond Jezus is groter geweest dan dit elftal. Op grond van Hand 1,15 kunnen we vaststellen, dat het om een groep van zo'n 120 broeders en zusters ging. En het is deze discipelenkring aan wie symbolisch de belofte van de Geest wordt gegeven en die daarmee door Christus in de wereld gezonden wordt *gelijk* de Vader Christus gezonden heeft. De zending, het gezonden zijn, behoort tot het wezen van de gemeente. Zoals dat ook, zoals we nog zullen zien, tot het wezen van het OT-ische volk van God behoorde.

Zending en/of evangelisatie

De term *zending* wordt door mij gebruikt als aanduiding van elke activiteit van de gemeente waarmee ze ten overstaan van de wereld getuigt van de bron en de zin van haar leven: het scheppende, verlossende en vernieuwende werk van de Vader, de Zoon en de Heilige Geest. Daarbij is eigenlijk geen ruimte voor een onderscheid tussen zending en evangelisatie. Van oudsher werd dit onderscheid gemaakt om het verschil aan te geven tussen de verkondiging van het evangelie aan hen, die nog nooit met het evangelie in aanraking zijn geweest en aan hen, die of zelf, of in hun voorgeslacht het evangelie hebben gehoord of die leven in een cultuur waarin dat evangelie een vormende kracht is (geweest). In de vorige eeuw werd dit onderscheid ook wel aangeduid met uitwendige en inwendige zending. Je zou dit verschil ook kunnen weergeven met 'roepen' (van heidenen) en 'terugroepen' (van hen die zelf of in hun voorgeslacht het verbond verlieten).

Ik sluit me aan bij L.J. Joosse, die stelt dat het voor het karakter van het werk van het verkondigen van het heil in Jezus Christus m.b.t. tot de te volgen methoden en de aan te wenden middelen praktisch geen verschil maakt of men het evangelie uitdraagt in Nederland of enig ander westers land of dat men het doet in de binnenlanden van Australië of Afrika. 'Het gaat om het (toe- en/of terug)brenge tot de kerk als het lichaam van Christus Jezus, waar men de zaligheid ontvangt omdat Gods Geest ... ons dáár aan het Woord van Christus (ver)bindt, het Woord dat aan de kerk gegeven is.'²⁾ Dit pleidooi om het onderscheid tussen zending en evangelisatie te laten vallen klemt temeer als men bedenkt, dat in de tweede helft van deze eeuw de toevloed van mensen uit andere culturen naar de van oorsprong christelijke landen enorm is toegenomen. Tegen deze achtergrond is het dan ook heel verstaanbaar, dat men sinds de wereld-zendingsconferentie van 1963 in Mexico-City is gaan spreken van 'zending in zes continenten'.

Joosse zegt eveneens terecht, dat het begrip 'verbondsverlating' in de praktijk ook nogal subjectivistisch wordt ingevuld. Immers, de grens tussen wie daar wel of niet onder vallen valt moeilijk te trekken. Het gevaar is groot, dat je moet gaan werken met bedenkelijke onderscheidingen tussen verbond in engere of in ruimere zin. 'Wanneer men het behoren tot het verbond als maatstaf wil aanleggen, zal toch ook in rekening gebracht moeten worden dat alle mensen vanaf Adam, of vanaf de *gelovige* Noach 'met zijn zeven zielen', vervreemd geraakt zijn van het evangelie dat eerst in het paradijs werd geopenbaard en daarna door de aartsvaders gepredikt.'³⁾

Kortom, het onderscheid tussen zending en evangelisatie valt theoretisch niet te handhaven en heeft praktisch geen enkele waarde⁴⁾. De gemeente van Christus heeft maar één missie: het heil verkondigen aan hen, die veraf en aan hen, die dichtbij zijn. Het is de zending van de gemeente van Christus om te evangeliseren.

¹⁾ G.C. Berkouwer, *De Kerk II*, Kampen, 1972, blz. 240.

²⁾ L.J. Joosse, *Zending en evangelisatie: herbezinning noodzakelijk?* in: Radix (Uitgave van het Gereformeerd Wetenschappelijk Genootschap), 11e Jaargang No. 1, 1985, blz. 34.

³⁾ a.w. blz. 35.

⁴⁾ Als in het vervolg toch meermalen de term *evangelisatie* door mij gebruikt wordt, is dat in aansluiting aan de geraadpleegde literatuur, die ik op die punten verwerk of weergeef.

Zending in het Oude Testament

Wanneer gesproken wordt over de missie van de gemeente van Christus staat ons haast vanzelf voor ogen de gestalte van het volk van God, zoals we die kennen sinds de uitstorting van de Heilige Geest met Pinksteren. Dat zou het misverstand kunnen oproepen alsof Pinksteren het geboorteuur van de zending van Gods volk zou zijn. Maar in werkelijkheid heeft die zending haar wortels tot diep in de geschiedenis van het OT. En de zending van de kerk vloeit voort uit de zending van Israël. In de zending van de kerk vindt de zending van Israël haar vervulling en bekroning. Of liever gezegd: in de zending van de kerk brengt God zijn heilsplan dat begon in de zending van Israël tot vervulling.

Als men in het verleden de zending van de kerk ook wilde funderen vanuit het OT, wees men meestal op de niet-Israëlitische personen (Rachab, Ruth, Naäman) die in Israël werden ingelijfd en op de universalistische tendensen in b.v. Jona en Deutero-Jesaja. Maar dat is toch wel wat mager. Een indrukwekkende uiteenzetting van de zendingsboodschap in het OT wordt geboden door Charles van Engen⁵), aan wie ik veel van het hierna volgende ontleend heb. Daarbij gaat het niet om een lijst van teksten, waarin de zending ter sprake komt, maar meer om een algemeen gezichtspunt dat de zendingsopdracht impliceert.

Dat gezichtspunt vindt Van Engen in Israëls zelfbewustzijn als volk van het verbond⁶). In het OT ligt nooit de nadruk op Israël als volk als zodanig, maar slechts op Israel als volk-van-het-verbond. Constitutief voor Israëls volksbestaan is zijn roeping door JHWH. God vormde zich een bijzondere gemeenschap voor zijn eigen doeleinden. Hij scheidt en kiest zich een eigen volk. De kennis van deze uitverkiezing gaf Israël een levensopvatting en een kijk op de menselijke geschiedenis, die absoluut fundamenteel zijn voor de christelijke theologie. Het verbond was dé reden van Israëls bestaan als volk. Het besef van deze bijzonderheid was voor Israël meermalen een bron van een misplaatst elitair gevoel en van particularisme. Nu was het besef van Gods particuliere weg met Israël op zichzelf niet verkeerd, maar wel het feit dat Israël zo vaak vergat met welk doel God hen uit alle volken had uitgekozen en weggeroepen om met hen een verbond te sluiten. Israëls particuliere volksbestaan was juist terwille van de indrukwekkende universaliteit van Gods heilsplannen. Het verbond met Israël was terwille van het heil van de mensheid. JHWH's goedheid en zorg hadden een veel breder bereik dan het kleine Israël. Dat verbond was een getuigenis voor de wereld, dat daardoor de velen zouden worden gezegend in de weinigen (Gen 12,1vv).

In zijn goede ogenblikken zag Israël zichzelf als bemiddelaar tussen JHWH en de volkeren, omdat het zichzelf bewust was, dat de doelstellingen van zijn Verbondsgod heel de mensheid omvatten en niet alleen Israël. Elk lezen van het OT dat voorbij gaat aan Gods doel met de volkerenwereld en dat volhoudt, dat God alleen maar genteresseerd was in Israël, begrijpt de Goddelijke openbaring verkeerd. De eerste interesse van de Heilige Schrift ligt niet bij Israël, maar bij de mensheid. Daarom is ook van zo groot belang op te merken, dat de bijzondere geschiedenis van Israël wordt voorafgegaan door Gen 1-11. Het is heel opmerkelijk hoe Israël zijn prehistorie beschrijft en vertelt hoe al de volkeren dezelfde stamvader hebben. Israël sluit zichzelf in in de lijst van volkeren en zondaars tegenover God, de ene Schepper van allen. En als dan in Gen 12 de exclusieve verkiezing van Abraham beschreven wordt, is die slechts verstaanbaar tegen de achtergrond van de inclusieve bemoeienis van de verkiezende God met alle geslachten der wereld.

Een tweede beslissend moment in Israëls verstaan van zichzelf als instrument van Gods plannen met de wereld was de Exodus en de verbondssluiting bij de Sinai. In dit kader wordt Mozes door Van Engen de eerste zending genoemd.⁷) Hij is immers de eerste, die de opdracht krijgt heen te gaan en de Naam van JHWH te proclameren en op te leggen aan - vooralsnog - één volk, dat tot Gods discipelen te maken en hen te leren onderhouden al wat JHWH bevolen heeft. En het gebeurde niet in een uithoek, maar al de volkeren werden hier getuige van. "Wie is als Gij, onder de goden, HEERE, wie is als Gij, heerlijk in heiligheid, vreselijk in roemrijke daden, won-

⁵) Charles van Engen, *The Growth of the True Church*, Amsterdam, 1981. Dit boek, waarop de schrijver gepromoveerd is bij Prof. Dr. J. Verkuyl is een uitermate boeiende bespreking van de Church Growth Movement van McGavran.

⁶) Ook B. Wielenga pleit in zijn lezing voor de T.S.B. *De Bijbel in de zending* (Studiemap TSB G-2) wat de bijbelse fundering van de zending betreft voor een aanpak vanuit het verbond! Met een variatie op een bekende uitspraak van Karl Barth spreekt hij over het verbond als de binnenkant van de zending en de zending als de buitenkant van het verbond (a.w. blz. 12).

⁷) a.w. blz. 142.

derbaar in uw doen? ... Volkeren hoorden het, zij sidderden ... terwijl uw volk, HEERE, doortrok, uw volk, dat Gij U hebt verworven, doortrok" (Ex 15,11.14.16). Dat lijkt in eerste instantie eerder afschrikwekkend dan aantrekkelijk (cf. ook Hand 5,11.13). Maar in het verhaal van de verbondssluiting bij de Sinaï komt toch uit hoe Israël op de volkeren gericht diende te zijn. Daar kregen zij vóór de afkondiging van de Decaloog, de woorden waarmee het verbond met Israël geconstitueerd werd, te horen: "Nu dan, indien gij aandachtig naar Mij luistert en mijn verbond bewaart, dan zult gij uit alle volken Mij ten eigendom zijn, **want** (!) de ganse aarde behoort Mij. En gij zult Mij een koninkrijk van priesters zijn en een heilig volk" (Ex 19,5.6). JHWH bestemt het volk van zijn verbond tot een 'koninkrijk van priesters' - zij, die het verbond van JHWH bemiddelen voor de hele mensheid. Israël is als volk van Gods verbond het prototype van heel de mensheid.

Daarom ontvangen ze ook de Decaloog. Want daardoor leren ze te zijn wat ze zijn. In hun gemeenschappelijke leven in de praktijk van alle dag moeten ze a.h.w. het 'show-model' zijn, dat God hen bedoelde te zijn. "Onderhoudt ze dan naarstig, want dat zal uw wijsheid en uw inzicht zijn in de ogen der volken, die bij het horen van al deze inzettingen zullen zeggen: Waarlijk, dit grote volk is een wijze en verstandige natie. Immers welk volk is er, waaraan de goden zó nabij zijn als de HEERE, onze God, telkens als wij tot Hem roepen? En welk groot volk is er, dat inzettingen en verordeningen heeft zo rechtvaardig, als heel deze wet, die ik u heden voorleg?" (Deut 4,6-8) Door de Decaloog onderscheidt Israël zich van de volkeren om hen heen. Maar zo is het in zijn alledaagse leven een onderwijzing aan die volkeren! De volkeren komen in beeld als de geïnteresseerde toeschouwers die het leven en de ervaringen van het volk van God waarnemen en naar waarde schatten. M.a.w. ook de Decaloog en alle wetten daaromheen zijn universeel in hun strekking.

Als een derde moment van betrokkenheid van Israël op de volkeren is te noemen het moment, dat David, de uitverkoren Gezalfde, de ark van het verbond naar Jeruzalem brengt. Bij die gelegenheid, waarbij het symbool van de tegenwoordigheid van JHWH verbonden wordt met de regering van David, dicht de koning een psalm, om daarmee iets wezenlijks van zijn koningschap uit te drukken. Maar in dit lied onderstreept de koning van Gods verbondsvolk de koningsheerschappij van JHWH over al de volkeren (1 Kron 16,8.14.24.28.30.31.33.35). Sowieso staan vele psalmen vol van heenwijzingen naar het universele koningschap van God. En in dezelfde lijn ligt het, dat Salomo bij de inwijding van de tempel bidt, dat het huis van God ook voor de vreemdeling een huis van gebed zal mogen zijn "opdat alle volken der aarde uw naam leren kennen, en U vrezen zoals uw volk Israël, en weten dat uw naam uitgeroepen is over dit huis dat ik gebouwd heb" (2 Kron 6,33). Hier wordt Jeruzalem duidelijk gezien als het godsdienstige centrum van de wereld.

Met name ook in de profetische geschriften is het thema van JHWH's universele heilsbedoelingen voor heel de volkerenwereld dominant. Daarvoor zijn alleen al de liederen van de Knecht des HEEREN in Jes 42, 49, 50 en 53 illustratief. En hoe veelzeggend is een woord als Jes 19,24v: "Te dien dage zal Israël de derde zijn naast Egypte en Assur, een zegen in het midden der aarde, omdat de HEERE der heerscharen het gezegend heeft met de woorden: Gezegend zij mijn volk Egypte en het werk mijner handen, Assur, en mijn erfdeel Israël." Of Jes 56,5vv waar in aansluiting bij het gebed van Salomo bij de inwijding van de tempel uitgekeken wordt naar de tijd, dat deze plaats inderdaad voor de vreemdelingen een huis van gebed zal zijn. Om nog maar te zwijgen van de boodschap van het boek Jona, waarin de tegenstribbelende profeet de wel zeer bizarre getuige wordt van Gods grote betrokkenheid op de volkerenwereld.

Zo is steeds in Israël het besef levendig gehouden, dat door de daden van JHWH in zijn volksleven en ook door haar loutere presentie onder de volkeren als volk van God, JHWH er op uit was de naties te bereiken. Zo was Israël in zijn volksbestaan een getuigenis voor de wereld - een zoutend zout, een lichtend licht, een stad op de berg. Met de roeping "dat gij onberispelijk en onbesmet moogt zijn, onbesproken kinderen Gods te midden van een ontaard en verkeerd geslacht, waaronder gij schijnt als lichtende sterren in de wereld, het woord des levens vasthoudende..." (Fil 2,15.16a). Dit NT-ische woord blijkt uitstekend de roeping van het OT-ische volk van God te kunnen omschrijven.

De zendingsboodschap

Wat is het 'woord des levens', dat Gods volk heeft vast te houden en dat ze op die wijze aan haar omgeving heeft voor te houden? Dat is kort en goed de proclamatie: 'Ik ben de HEERE, uw God'. Dat God Koning is en dat zijn Koningschap te typeren is als een bevrijdend Koningschap, is de zendingsboodschap die Israël al had uit te dragen en waarvan het in zijn bestaan had te getuigen. Het gaat om het uitroepen van de theocratie. Het is een boodschap, die de verwachting spant en doet vooruitzien naar de toekomst, waarin die theocratie ongehinderd een feit zal zijn. En als zodanig is het een eschatologische boodschap. Het spreekt en getuigt van de laatste dingen.

Het is de boodschap van de liefdevolle en barmhartige God, die niet eerder rusten zal, voordat heel de wereld zijn Rijk is. Want de mens is slechts mens als hij zich door God weet aangesproken en Hem antwoordt. Zonder aangesproken en zonder tegenover God verantwoordelijk te zijn verliest de mens zijn menselijkheid. Gods aanspraken, die Hij laat gelden in zijn Koninkrijkswetten, kunnen alleen maar algemeen geldig zijn, ook al worden ze vooralsnog door een beperkte groep van gelovigen erkend.

De zendingsboodschap, die dus al voor Israël gold, is derhalve de boodschap van het Rijk van God, dat opgericht wordt tegen het rijk van de Boze. En al even vooruitgrijpend op de zendingsopdracht van de kerk, die principieel niet verschilt van die van Israël, moet gezegd, dat het einddoel van het zendingswerk nooit kan zijn de uitbreiding van Gods volk, c.q. de kerk. Het einddoel is het uitroepen en gestalte krijgen van het Rijk van God. 'Het heeft de Zending ongemeen verzwakt, dat men op dit gewichtig punt dusver zoo weinig gelet heeft. Men zocht personen voor eeuwig te redden. Men handelde in gehoorzaamheid aan Christus. Men zocht de kerk van Christus uit te breiden. Maar de heilige bezieling om door de Zending het *rijk van Satan* afbreuk te doen, ontbrak. Hierdoor bleef de Zending een te oppervlakkig karakter dragen...⁸⁾ Dit is ook één van de zwakten van de bekende Church Growth Movement, dat kerkgroei een doel op zichzelf dreigt te worden. Nu is de uitbreiding van het volk van God, dat God als Koning erkent en eert, ongetwijfeld een aspect van dat Rijk van God. Maar dat Rijk van God zelf omvat meer dan dat.

Het volk en het Rijk

De kerk, het volk van God, en het Rijk van God vallen niet samen. Het gaat hierbij niet om twee identieke grootheden, zoals met name in het R.K. denken wel beweerd is. Om de relatie tussen het volk van God en het Rijk van God aan te geven valt het volgende te zeggen. Ten overvloede zeg ik nog eens, dat de te noemen karakteristieken zowel op Israël als op de gemeente van Christus van toepassing zijn.

Om te beginnen is het volk van God te zien als de gemeenschap van hen, die (al) leven onder het gezag van de Koning. Dat is het eigene van Gods volk. Tot hen behoren zij, die de Koning kennen en zijn gezag over hun leven aanvaardden. En daardoor alleen al zijn ze onderscheiden van hen, die van Hem geen weet hebben en zich aan Hem niets gelegen laten liggen.

In de tweede plaats kan Gods volk gezien worden als de centrale plaats waar God regeert, Gods bruggehoofd op aarde. In dit verband mag misschien gezegd worden, dat dit door de gave van de Geest in de kerk een nog pregnanter uitdrukking heeft gevonden dan in Israël. De heerschappij van de verhoogde Christus is beslist niet beperkt tot binnen de grenzen van de kerk. Maar de kerk is de plaats waar de gaven en de krachten van het Rijk zijn beloofd en ontvangen en op bijzondere wijze werkzaam zijn.

In de derde plaats is het volk van God het teken, dat heenwijst naar de regering van de Koning. Het volk van God is niet het Rijk van God in al zijn volheid. Het is er een teken van, vervuld van een gespannen hoop en verwachting. Het is een voorlopige vertegenwoordiging van dat Rijk, de aankondiging van wat eens een alomvattende werkelijkheid zal zijn. Het volk van God wijst dan ook voortdurend van zichzelf af.

En tenslotte is het de opdracht van het volk van God de kennis van de regering van de Koning te verspreiden. Nogmaals, Gods volk is nooit ofte nimmer primair een doel in zichzelf, maar een middel om van dat Rijk van God te getuigen. Het volk van God kan het Rijk niet tot stand brengen, noch naderbij brengen of bouwen, maar het kan er van getuigen.

De uitbreiding van de zending

In het voorgaande is betoogd, dat de zendingsopdracht van de gemeente van Christus wortels heeft tot diep in het OT. Het getuigenis van de kerk is in wezen hetzelfde getuigenis, dat het volk Israël in de tijd van het oude verbond aan de wereld had te geven. Maar hoewel dit zo gezegd kan worden, moet tegelijk worden gesteld, dat met de komst van Christus dit getuigenis wel enorm is verdiept en verrijkt. We zagen, dat de zendingsboodschap van Israël het getuigenis was van het Rijk van God. We zagen ook, dat het een eschatologische boodschap was. Maar hoewel aan het getuigenis van de kerk die eschatologische dimensie allerminst ontbreekt, is het meer dan het getuigenis van Israël een proclamatie van het nabij gekomen Rijk van God. Met de komst van Christus is de tijd immers vervuld en het Koninkrijk Gods nabij gekomen (Matth 3,2; Mk 1,15). Dat wordt bevestigd door de tekenen, die Hij doet. Hét teken van het nabij gekomen Rijk van God is de onttroning van de Boze (Matth 12,28).

⁸⁾ A. Kuyper, *De engelen Gods*, Kampen, 1923, blz. 243.

En die ontroning is definitief geworden door de dood van Jezus Christus aan het kruis (Col 2,14v). "Daarom heeft God Hem ook uitermate verhoogd en Hem de naam boven alle naam geschonken, opdat in de naam van Jezus zich alle knie zou buigen van hen, die in de hemel en die op de aarde en die onder de aarde zijn, en alle tong zou belijden: Jezus Christus is Heer, tot eer van God, de Vader!" (Fil 2,9-11)

Door de komst, anders gezegd: de zending van de Zoon is de stand van zaken m.b.t. het Rijk van God principieel veranderd. De overste van deze wereld kan nog tekeer gaan, wetend dat hij weinig tijd heeft (1 Pet 5,8; Opb 12,12). Maar zijn dagen zijn geteld. Want God heeft alles onder Christus' voeten gesteld en Hem als hoofd boven al wat is, gegeven aan de gemeente, die zijn lichaam is (Ef 1,22v). Jezus Christus is Heer en Hij moet als koning heersen totdat Hij al zijn vijanden onder zijn voeten heeft gelegd (1 Kor 15,25). Het oude is voorbijgegaan, zie, het nieuwe is gekomen (2 Kor 5,17).

Deze principieel nieuwe stand van zaken is nu de vernieuwde inhoud van het getuigenis van Gods volk aan alle volkeren der aarde, zoals dat zijn meest vertrouwde vorm heeft ontvangen in de door Mattheus weergegeven zendingsofdracht van de verheerlijkte Heer aan zijn volgelingen (Matth 28,18-20). Over deze zendingsofdracht zegt J.P. Versteeg enkele behartigenswaardige dingen⁹⁾, waaruit ik in het hierna volgende een greep doe.

Kenmerkend voor het evangelie naar Mattheus is, dat Jezus' koningschap een bepalend motief is. Direct al in het begin wordt hij de zoon van David genoemd (1,1). En die lijn loopt door tot aan de slotverzen van het evangelie. Daar wordt dit koningschap getekend als een allesomvattende macht, gezien het viermalige 'al'. Versteeg wijst op een sprekende parallel tussen Matth 28,18vv en Dan 7,13v, waaruit duidelijk wordt, dat Jezus de 'mensenzoon' is, die van de 'Oude van dagen' de beslissende macht over alle volken, natiën en talen ontvangt, een onvergankelijk en onverderfelijk koningschap. Door te spreken over 'alle' macht, maakt Jezus duidelijk, dat er geen terrein is, dat aan deze macht onttrokken is. Het is niet slechts macht over een geestelijk of kerkelijk gebied, maar héél het leven is aan de 'mensenzoon' onderhorig.

Maar vooralsnog zijn het alleen de volgelingen van Jezus, is het alleen de gemeente van Christus, die van dit koningschap over alles weet. Vandaar dat de gemeente de opdracht ontvangt dit aan Christus verleende koningschap wijd en zijd te proclameren en ook de anderen op te roepen deze bevrijdende heerschappij te aanvaarden. Versteeg: 'De Nederlandse vertaling geeft de indruk, dat hier vier opdrachten náást elkaar geplaatst worden; de opdracht om heen te gaan, om tot discipelen te maken, om te dopen en om te leren onderhouden. Uit de woorden, zoals ze in het Grieks geformuleerd worden, blijkt heel duidelijk, dat het eigenlijk om één opdracht gaat: de opdracht om al de volken tot discipelen van Jezus te maken. (...) De zin, zoals ze in het Grieks staat, is misschien het beste weer te geven met de volgende vertaling: 'Maakt, na heengegaan te zijn, al de volken tot mijn discipelen door hen te dopen in de naam van de Vader en van de Zoon en van de Heilige Geest en door hen te leren onderhouden al wat Ik u bevolen heb'¹⁰⁾ De opdracht aan de gemeente van Christus is dus kort en goed alle volkeren tot discipelen van Jezus te maken. 'De verkondiging vindt haar kern niet in iets, maar in Iemand; niet in een bepaalde levenshouding of een bepaalde overtuiging op zichzelf, maar in de relatie tot de persoon van Jezus. Tijdens zijn omwandeling op aarde deed Jezus niets anders dan de mensen tot zijn discipelen maken door hen te binden aan Zichzelf. Nu Jezus is heengegaan van de aarde, mogen de zijnen hetzelfde doen: de mensen tot discipelen van Jezus maken door hen te binden aan Hem'¹¹⁾.

Dat het gaat om de bekendmaking van de persoon van Jezus Christus als Verlosser maakt het evangelie van levensbelang voor iedereen. 'Het evangelie is ... geen programma voor ethiek of politiek, hoewel het wel gevolgen heeft voor zaken op beide gebieden. Het is geschiedenis die verhaald wordt en (zoals alle overgeleverde geschiedenis) wordt het verteld met een geloof in de betekenis ervan. Dit geloof betreft het feit dat het verhaal gaat over wat God heeft gedaan voor de verlossing van de hele schepping en de verzoening daarvan met de Bron van alle Leven. (...) Degene Die was gestorven en weer opgestaan, was de Redder en Rechter van de hele wereld. Het nieuws was van levensbelang voor ieder menselijk wezen. Het was een waarheid die iedereen aanging'¹²⁾. De zending van de gemeente van Christus vindt daarom altijd haar spits in de oproep tot navolging van de

⁹⁾ J.P. Versteeg, *Opdracht in viervoud*, in: W.J. Bouw e.a., *Evangelisatie - Wat verstaan we er onder?* Kampen, 1981.

¹⁰⁾ a.w. blz. 13.

¹¹⁾ a.w., blz. 13.

¹²⁾ Newbigin, *Het evangelie is een waarheid die iedereen aangaat* in: *Soteria*, 9e Jaargang, nr. 4, 1992. Het is de vertaling

Meester, geconcretiseerd in het gehoorzaam onderhouden van zijn geboden.

De uitvoering van de opdracht

In hoeverre en op welke wijze hebben de eerste generaties van de volgelingen van Jezus Christus de zendingsopdracht uitgevoerd? In hoeverre en op welke wijze zijn ze een missionaire kerk geweest?

Het is opvallend, dat buiten de evangelieën de missionaire roeping van de gemeente nauwelijks wordt herhaald en benadrukt. 'Wanneer wij nu de plaatsen bijeen lezen, waar de apostelen *de gemeente tot een opzettelijke missionaire activiteit opwekken*, dan valt op, dat deze plaatsen ... weinig in getal zijn¹³). Sommigen leggen dit zo uit, dat dit kennelijk in de eerste tijd niet als een bijzondere opdracht van de gemeente werd gezien en beleefd. En men trekt daaruit dan soms de conclusie, dat het dus ook voor de gemeente van vandaag geen roeping is. Anderen, waaronder J.H. Bavinck, wijzen er op, dat de gelovigen in de brieven van Paulus toch altijd worden gezien als 'in gesprek' met de buitenstaanders. Hij wijst dan op Col 4,5v en op Ef 6,15, waarin Paulus de voeten van de gelovigen geschoeid wil zien "met de bereidvaardigheid van het evangelie des vredes". 'Dat deze bereidvaardigheid verder niet zo veelvuldig genoemd wordt, zal ongetwijfeld wel mede daarop teruggaan, dat die eerste Christelijke kerk op dit punt juist een grote activiteit ontplooidde. Zij was missionaire kerk en zij toonde dat ook elken dag. Zij is dat in de eerste eeuwen der geschiedenis ook gebleven¹⁴).

Overigens valt bij nauwkeurige lezing van het NT de oogst van uitspraken, die samenhangen met de missionaire uitstraling van de gemeente, ook weer niet tegen. Te denken valt aan woorden waaruit blijkt, dat de gelovigen - en dus beslist niet speciaal daarvoor aangestelden of daartoe geroepen - spontaan verspreiders van het goede nieuws waren. Zo is in Hand 8,4 sprake van de verstrooide volgelingen van Christus, die vanuit Jeruzalem het land door trokken, "het evangelie verkondigende". Aan die draad wordt in c. 11,19v verder gesponnen, waaruit blijkt, dat men het terrein verlegde. Nadat men eerst tot de Joden alleen ging, komen nu ook de niet-Joden in zicht. In dit kader kan ook gedacht aan de activiteiten van Aquila en Priscilla, die een man als Apollos onderwezen in de leer aangaande de Christus (18,26). Ook uit Fil 1,27 en 1 Thes 1,8 kan blijken, dat gemeenteleden betrokken waren bij de verkondiging van het evangelie, niet alleen door hun levensstijl, maar ook doordat ze verbaal het Woord doorgaven.

Op meer dan één plaats wordt ook gesproken van het belijden van de Naam van Christus, wat toch aller-eerst een publieke daad was. Jezus Christus had daartoe zijn volgelingen opgeroepen in situaties van mogelijke vervolging. Maar de daar bedoelde belijdenis is toch niet alleen tot die omstandigheden te beperken. Woorden als Rom 10,9v en 1 Joh 4,15 spreken ongetwijfeld van een belijdenis, die niet tot binnen de kring van gelovigen beperkt behoorde te blijven, maar die als zodanig een publiek en proclamatorisch karakter draagt (zie ook Heb 13,15).

In de eerste brief aan de gemeente van Korinthe is op enkele plaatsen sprake van een indirect getuigenis van gemeenteleden aan buitenstaanders. De ene keer is sprake van de indruk, die een christen kan maken op niet-christenen als hij aan het maatschappelijk leven deelneemt, nl. als hij participeert aan een maaltijd bij een ongelovige (1 Kor 10,27vv). Maar ook kan zich de situatie voordoen, dat ongelovigen of toehoorders (misschien uit de kring van de zgn. Godvrezenden?) bij een gemeente-samenkomst binnenkomen (14,23vv). In beide gevallen is het zaak, dat de gelovigen zich niet afstotend, maar trekkend en nodigend gedragen. En van meer dan één gemeente wordt het getuigenis gegeven, dat over hun geloof(s)leven in positieve zin gesproken wordt door de buitenwereld (Rom 1,8; 1 Thes 1,9).

En tenslotte zijn er dan ook nog de directe opdrachten aan de gelovigen om het evangelie met anderen te delen. In dit verband kan gewezen worden op Ef 6,10vv, waar Paulus de wapenrusting van het geloof beschrijft. Daarvan zijn de meeste wapenen wel defensief, maar het zwaard van het Woord en het schoeisel van de bereid-

van Newbigins openingsverklaring op de Swanwick consultatie die van 11 t/m 17 juli 1992 gehouden werd met als thema *The Gospel as Public Truth*.

¹³) Citaat uit D. van Swigchem, *Het missionaire karakter van de Christelijke Gemeente volgens de brieven van Paulus en Petrus*, Kampen, 1955, gelezen in C.G. Kromminga, *The Communication of the Gospel through Neighboring*, Franeker, 1964, blz. 17.

¹⁴) J.H. Bavinck, *Hebben wij den Heiligen Geest ontvangen?* in: J.H. Bavinck e.a., *De Heilige Geest*, Kampen, 1949, blz. 445.

vaardigheid van het evangelie des vredes zijn toch gericht op de ander. In Fil 2,14vv worden de gelovigen lichtende sterren genoemd. Dat zijn ze "het woord des levens vasthoudende". Hoewel Paulus hier met name het gedrag van de gelovigen op het oog heeft, houdt dit ongetwijfeld ook mondelinge verkondiging in. Uit Col 4,5v kan in elk geval duidelijk worden, dat het getuigende gedrag van de discipelen van Jezus ook van een verbale uiteenzetting van de betekenis daarvan vergezeld behoort te gaan. Ook 1 Pet 3,15 spreekt hiervan. En als de christen onder druk komt te staan, laat hij dan zijn belagers duidelijk maken, wie de Christus is voor wie hij lijdt en die hij belijdt (1 Pet 4,16). En zou het verwijt aan de Hebreëen, dat ze al leraars hadden moeten zijn (Heb 5,12), niet kunnen duiden op een tekort schieten in het onderwijzen van het geloof in Christus door christenen aan de niet-christenen?

Eén woord wil ik in dit verband afzonderlijk noemen, nl. 1 Pet 2,9: "Gij echter zijt een uitverkoren geslacht, een koninklijk priesterschap, een heilige natie, een volk (Gode) ten eigendom, om de grote daden te verkondigen van Hem, die u uit de duisternis geroepen heeft tot zijn wonderbaar licht". Dit woord is de weerklank van Ex 19,6 dat, zoals we hierboven zagen (pag. 3), op zo'n beslissend moment in de geschiedenis van Israël gesproken is. Hier wordt de roeping, die Israël als volk van het verbond in Gods heilsplannen m.b.t. heel de wereld ontving, op de kerk van toepassing geacht. Niet dat deze roeping van Israël op de kerk is overgegaan. Maar de kerk is dat ene volk, bestaande uit gelovigen uit de Joden en uit de niet-Joden, door hun geloof samen de kinderen van Abraham, dat erfgenaam is van de belofte en van de roeping tot een zegen te zijn voor alle geslachten op aarde. Hier wordt de lijn vanuit het OT tot in het NT op een heel bijzondere wijze doorgetrokken. Nu kan met enig recht gezegd worden, dat het hier toch niet uitsluitend om een missionaire daad gaat. De verkondiging waartoe de gemeente van Christus hier wordt opgeroepen is primair doxologisch van aard. Maar elke doxologie heeft een missionaire intentie en een missionaire dimensie. Als het volk van God Hem looft en prijst om de geweldige heilsdaden, die Hij hun bewezen heeft, dan doet het dat *pars pro toto*. En dan doet het dat altijd met het oog op de omringende wereld, om die ook tot de lofzegging te bewegen op de God, die de Koning van héél de aarde is. "Zingt de HEERE, prijst zijn naam, boodschapt zijn heil van dag tot dag. Vertelt onder de volken zijn heerlijkheid, onder alle natiën zijn wonderen. De hemel verheuge zich, de aarde juiche, de zee bruisse en al haar volheid; want Hij komt, want Hij komt om de aarde te richten; Hij zal de wereld richten in gerechtigheid en de volken in zijn trouw" (Ps 96,2.3.11.13).

Maar ook al valt er dus wel degelijk het één en ander te noemen, waaruit de missionaire roeping van de gemeente van Christus blijkt, toch blijft het opvallend, dat in het NT de directe aansporingen tot getuigen in aantal verre achterblijven bij b.v. de vermaningen tot een rein en zuiver christelijk leven. Ik ben geneigd dat met J.H. Bavinck (zie pag. 7) toe te schrijven aan het feit, dat de eerste christenen nauwelijks een prikkel nodig hadden om te getuigen van het heil, dat ze in Christus gevonden hadden. Daarentegen was er op het leven, dat dit getuigenis metterdaad moest onderstrepen, nogal het één en ander aan te merken. Vandaar de onevenwichtigheid in de aansporingen op deze gebieden.

Missio Dei

Het zou boeiend zijn om na te gaan in hoeverre de kerk door de eeuwen deze roeping heeft verstaan en op welke wijze ze daaraan heeft beantwoord. Uitgaande van de stelling, dat de gemeente van Christus staat of valt met haar missie, haar zending en gezonden zijn in deze wereld, kan de kerkgeschiedenis worden gezien en beschreven als zendingsgeschiedenis. De onlangs op de T.S.B. besproken studie van Anton Wessels, *Kerstening en ontkerstening van Europa*, kan als een, zij het mislukte, poging daartoe gezien worden. Van groter betekenis is het boek van Stephen Neill, *A History of Christian Missions*¹⁵). In dit kader voert het te ver om daar nader aandacht aan te geven. Duidelijk mag zijn, dat de zendingsopdracht een tijd lang behoorlijk op de achtergrond is geraakt. Met name in de vorige eeuw kregen christenen in binnen- en buitenland echter weer oog voor de bijbelse roeping in dezen. Maar deze roeping werd nog niet zo zeer gezien als een kerkelijk-ambtelijke opdracht. Zending werd bedreven door en als een zaak van genootschappen. In onze eeuw echter is over de volle breedte van het kerkelijk leven de missionaire roeping weer gezien als een taak, die de kerk als kerk heeft uit te oefenen.

Een theoloog, die dat in onze eeuw als geen ander heeft beseft en verwoord is Karl Barth. Zeer lezenswaard is wat hij schrijft in zijn *Kirchliche Dogmatik*, IV/3, par. 72 onder het opschrift *Der Heilige Geist und die Sendung der christlichen Gemeinde*. Hij beklemtoont dat de gemeente extatisch, excentrisch bestaat, er toe bestemd er te zijn voor anderen. Het bestaan van de gemeente kan en mag nooit doel in zichzelf zijn. Op dit punt stelt Barth een leemte vast in de ecclesiology sinds de patristische literatuur. Wat de latere orthodoxie betreft

¹⁵) S. Neill, *A History of Christian Missions*, Londen, 1965.

heeft hij niet zozeer moeite met wat wel, als met wat niet over de kerk gezegd is. Vooral acht hij het een gemis, dat de kerk van de 16e en 17e eeuw geen besef heeft van een haar doen en laten transcenderend doel. Naar het reformatorisch belijden is de functie van de kerk ermee uitgeput moeder der gelovigen te zijn. En haar hoogste doel is de eer van God. Daarmee is de verzoenings- en heilsgeschiedenis geworden tot een in zichzelf gesloten cirkel, een volmaakte wereld temidden van een zeer onvolmaakte wereld¹⁶). En Barth verbaast zich, dat Calvijns verdienstelijke herontdekking van het profetische ambt van Jezus Christus zo onvruchtbaar is gebleven in de leer van de kerk.

Vervolgens zet Barth positief uiteen wat hij als de opdracht van de kerk ziet. Hij geeft van de gemeente van Christus drie karakteristieken. Allereerst is de gemeente van Christus de gemeenschap, waarin het aan de mensen gegeven is van de wereld kennis te dragen zoals ze is. Hier komt onvermijdelijk een hoofdthema van Barths theologie ter sprake: dat de gemeente weet waar de wereld blind voor is, nl. dat ze in Christus al verzoend is.

C. Vermeulen, die een dissertatie schreef over de pneumatologische konsekventies van Barths verkiezingsleer, trekt op dit punt een vergelijking tussen John Wesley en Barth. Hij stelt vast dat de spits van hun prediking fundamenteel verschillend is. Wesley predikt de boodschap: 'U bent verloren, tenzij...', terwijl Barth verkondigt: 'U bent behouden, tenzij...' Terwijl voor Wesley de wereld een ontologisch verloren wereld, is ze voor Barth een ontologisch behouden wereld. Vermeulen geeft ter illustratie een veelzeggend citaat van Barth, dat hij gevonden heeft in de door Eberhard Busch geschreven biografie van Barth: 'Mir ist immer unheimlich, wenn das Bild entsteht: da die Kirche und dort der moderne Mensch; und wir, die Christen, rufen jetzt zur "metanoia" auf... Es kommt dabei auf ein Freund - Feind - Verhältnis hinaus. Und wenn die Welt das merkt: es kommen Leute daher, die es zu haben und zu wissen meinen, so reagieren sie sauer. Wir können als Christen nicht aufgeschlossen genug sein. Die Andern, die Leute in den Kinos und auf dem Sportplatz, sie sind unsere Brüder und Schwestern, die wir nur aus der Solidarität mit ihnen heraus einladen können, diesen grossen Schritt in die Nachfolge Christi zu tun... Wenn wir nicht die "vornehmsten" unter den Sündern sein wollen, können wir den andern Sündern nichts sagen'¹⁷). Het 'tenzij' in de prediking van Barth kan vanwege de in Christus voor allen gevallen en voor allen geldige beslissing nauwelijks tot z'n recht komen. Het subjektieve dreigt volledig op te gaan in de door Christus tot stand gebrachte objectieve stand van zaken.

Als tweede karakteristiek voor de gemeente van Christus noemt Barth, dat ze een gemeenschap is die zich solidair met de wereld weet en zich ook als zodanig gedraagt. Vanwege de liefde van God voor de wereld staat ze principieel aan de kant van de wereld, ja in haar midden. Juist komend van de Tafel van de Heer kan ze het niet laten met zondaars aan tafel te gaan. De Heilige Geest voert haar niet de wereld uit, maar de wereld binnen.

En tenslotte is de kerk te karakteriseren als de gemeenschap van hen, die aan de wereld verplicht zijn. Omdat ze de wereld beter verstaan, dan ze zichzelf verstaat, en omdat ze met de wereld solidair zijn, zijn ze voor haar toekomst medeverantwoordelijk gemaakt. Daarom is de gemeente in de wereld gezonden om rusteloos voor haar in de weer te zijn. Zij zal in dit opzicht een *ecclesia orans* en een *ecclesia laborans* hebben te zijn.

Deze drie karakteristieken vormen samen het kenmerk van de ware kerk. Om Barth nog eens zelf aan het woord te laten: 'Sie existiert nicht bloss intermittierend und nie bloss teilweise als gesendete Gemeinde, vielmehr beständig und in allen ihren Funktionen im Sprung (oder doch in Anlauf zum Sprung) hinaus zu denen, zu denen sie gesendet ist. Sie handelt in jeder Hinsicht, in allen Sparten auch ihres scheinbar nur inneren Tuns (auch in ihrem Gebet, auch in ihrer Liturgie, auch in ihrer Seelsorge, auch in ihrer Schriftauslegung und Theologie) nach auszen, in der Richtung *extra muros*, hin zu den Menschen, die nun eben nicht, noch nicht, drinnen sind (vielleicht auch nicht sichtbar drinnen sein werden)¹⁸). De gemeente van Christus is in de wereld gezonden om een opdracht uit te voeren. Zonder die opdracht zou ze niet bestaan. Ze wordt door haar opdracht geconstitueerd en geformeerd. De gemeente komt wel telkens weer in de verleiding zich uit de wereld terug te trekken, omdat die zo vreemd en bedreigend is. Maar zonder die haar inderdaad wezensvreemde wereld heeft haar bestaan geen zin. De buitenstaanders zijn de enige grond voor haar zending en getuigenis.

¹⁶) a.w. blz. 877.

¹⁷) C. Vermeulen, *Cor Ecclesiae*, diss., 1986. blz. 216.

¹⁸) a.w. blz. 892.

Door deze en dergelijke gedachten is Barth in deze eeuw de grote initiator geworden van het spreken van de *Missio Dei*, God die zelf in deze wereld zijn missie volbrengt. Hierin wordt God gezien als een zendend God, die nog steeds handelend in ons midden is en die het eigenlijke geheim is en ook de enige basis van de zending. Bij deze zending is de gemeente ingeschakeld. De blijde boodschap van het in Christus gekomen koninkrijk van liefde en gerechtigheid moet aan de wereld vrijmoedig, duidelijk en krachtig worden geproclameerd, omdat allen er recht op hebben daarvan te weten. De gemeente is al door die zending van God bereikt. Maar het mag bij ons niet stoppen. Zoals John Stott ooit eens gezegd heeft: 'Once inside the door of salvation, his eyes (van de gelovige - JCS) lights upon another door which stands open before him. It is the door of service. And so, having gone in through the door of salvation, he hurries out through the door of service to look for others and (in the words of Christ) "compel them to come in"¹⁹).

Ook al is het zeker zaak Barths gedachten aan een kritische beschouwing te onderwerpen, het is toch zijn verdienste geweest dat hij een fundamentele bijdrage heeft geleverd aan het proces van bewustwording m.b.t. de wezenlijke opdracht van de kerk. In ons eigen land hebben, al of niet in aansluiting bij hem, in dat proces een aandeel gehad mannen als J.H. Bavinck, H. Berkhof, J.C. Hoekendijk, H. Kraemer, A.A. van Ruler, Joh. Verkuyyl en W.A. Visser 't Hooft.

De missionaire roeping vastgelegd

Een opmerkelijk gevolg hiervan is o.a., dat in tegenstelling tot voorheen de missionaire roeping van de kerk een, soms opvallend ruime, plaats heeft ontvangen in diverse kerkenordeningen. Te denken valt b.v. aan Art. VIII van de Ned. Hervormde Kerkorde over het apostolaat der kerk: 'Als Christus-belijdende geloofsgemeenschap gesteld in de wereld om Gods beloften en geboden voor alle mensen en machten te betuigen, vervult de Kerk, in de verwachting van het Koninkrijk Gods haar apostolische opdracht in het bijzonder door haar gesprek met Israël, door het werk der zending, door de verbreiding van het Evangelie en de voortdurende arbeid aan de kerstening van het volksleven in de zin der Reformatie.' De Herziene Kerkorde van de Geref. Kerken (synodaal) wijdt tien artikelen aan evangelisatie en zending, die beide als belangrijke taken van de kerk worden gezien. En ook in de herziene D.K.O van de Geref. Kerken (vrijgemaakt) zijn drie nieuwe artikelen gewijd aan deze beide taken. Zo is in art. 24 sprake van de zendingsroeping van de kerken, die ze zullen vervullen met inachtneming van de artikelen in de k.o. En in art. 26 wordt m.b.t. de evangelisatie bepaald, dat ze erop gericht moet zijn 'dat zij die God niet kennen of van Hem en zijn dienst vervreemd zijn, zich door belijdenis van het geloof naar de gereformeerde leer voegen bij de gemeente van Christus. De kerkeraden zullen erop toezien dat vanuit deze doelstelling gewerkt wordt'. In de Chr. Geref. versie van de D.K.O. tenslotte spreekt art. 21 over de roeping tot evangelisatie en tot het gesprek met Israël, terwijl in een bijlage daarvoor een regeling gegeven wordt.

In ons Akkoord van Kerkelijk Samenleven zullen we naar dergelijke bepalingen tevergeefs zoeken. Nu is het te voorbarig om daaruit te concluderen, dat dus onze kerken haar missionaire roeping niet (voldoende) verstaan. In elk geval kan gewezen worden op activiteiten van diverse gemeenten, daarbij ondersteund door andere, op het terrein van de zending in het buitenland. En het is onmiskenbaar dat in meerdere gemeenten het evangelisatiewerk een warm hart wordt toegedragen. Daarin zijn we in de laatste jaren, met name sinds de breuk aan het eind van de jaren 60, ongetwijfeld gegroeid.

Maar is dit voldoende om de vraag of wij als Ned. Geref. Kerken onze missionaire roeping in onze tijd verstaan positief te beantwoorden? Ik denk aan de resultaten van een enquête die in het midden van de jaren '80 door J.M. Mudde is gehouden in onze kerken in het kader van een doktoraalstudie aan de Theol. Universiteit van Apeldoorn. Hij doet daarvan verslag in 'Opbouw', 31e Jaargang, 1987, de nr. 42. Op de vraag: 'Welk beleid voert de kerkeraad om de gemeenteleden te stimuleren en toe te rusten tot het benaderen van de hen omringende ongelovigen met het evangelie?' luidt het antwoord keer op keer: 'Er is een Evangelisatie Commissie'²⁰). Mudde concludeert, dat bij de zinsnede 'benaderen van ongelovigen met het evangelie' kennelijk het eerst en misschien ook wel alleen aan evangelisatie in georganiseerde vorm gedacht wordt. En hij vraagt zich terecht af of er niet een evenwichtiger benadering mogelijk is. Met Mudde zou ik willen pleiten voor een dergelijke evenwichtige benadering, waarbij enerzijds de individuele gelovige als lid van de gemeente van Christus gevoed en gestimuleerd wordt in

¹⁹) Geciteerd door Ch. van Engen, a.w., blz. 106.

²⁰) Opbouw, 31e Jaargang, 1987, nr. 42, blz. 330.

zijn omgeving een getuige van Christus te zijn en anderzijds de gemeenschap als geheel funktioneert als een vitale en voor buitenstaanders aantrekkelijke gemeente.

De missionaire roeping van de 'leek'

De Zuid-Afrikaanse missioloog en Nieuw-Testamenticus David J. Bosch stelt in zijn laatste grote publicatie, die ik overigens slechts uit een recensie ken, dat het een belangrijke herontdekking in de recente zendingsgeschiedenis is geweest, dat de zendingsopdracht niet bedoeld is voor enkele enthousiastelingen, maar wezenlijk is voor elke plaatselijke gemeente waar ook ter wereld. 'Mission could no longer be viewed as one-way traffic, from the West to the Third World; every church, everywhere, was understood to be in a state of mission'²¹).

Zoals hierboven al is gezegd is het van belang hierbij zowel te letten op hoe de gemeente in haar geheel die missie heeft te volbrengen als op hoe de enkeling als lid van de gemeente aan die missie gehoorzaamt. Ik wil beginnen te kijken naar het laatste aspekt en vervolgens naar het eerste.

Allereerst dus aandacht voor de enkeling oftewel de *leek*. Het woord *leek* stamt af van het griekse *laikos*, iemand uit het volk, *laos*. In de R.K. traditie is het de aanduiding van diegene, die in onderscheiding van de *clericus*, geen ambtelijke en geordende functie heeft binnen de kerk. In de reformatische traditie heeft men deze onderscheiding, althans in theorie, niet overgenomen. In het algemeen spraakgebruik is de leek iemand, die op een bepaald terrein geen vakman of expert is, maar onkundige. En dus doet hij er goed aan zich op dat speciale gebied van enige aktiviteit te onthouden of alleen onder deskundige leiding te werken.

Wanneer we in het kader van ons onderwerp spreken over de leek oftewel over het leken-apostolaat zullen we beslist niet van deze beide betekenissen uit moeten gaan. Het is de verdienste van de Reformatie geweest, met name van een man als Luther, weer de waarde van het ambt oftewel het priesterschap van alle gelovigen te hebben herontdekt. En hierbij heeft het verstaan van de al eerder genoemde tekst 1 Pet 2,9 een belangrijke rol gespeeld. Daar wordt als één van de karakteristieken van de gemeente van Christus genoemd, dat ze een *laos eis peripoièsin* is, een "volk (Gode) ten eigendom". En datzelfde begrip *laos* komt ook in het volgende vers voor: "u, eens niet zijn volk, nu echter Gods volk...". Leken zijn *laikoi* - leden van de *laos*, het woord dat door de Septuaginta als vertaling van *am* is geijkt als speciale aanduiding van het volk van God i.t.t. *ethnos*. Kortom, de *leek* is lid van dat bijzondere volk van God en deelt als zodanig in de waardigheid van het koninklijke priesterschap, dat zijn spits vindt in het verkondigen van de grote daden van Hem, die zijn volk uit de duisternis geroepen heeft tot zijn wonderbaar licht. En deze gelovige leek is allerminst een onkundige, die op dit gebied niets te vertellen heeft, maar een expert, die aan lijf en ziel ervaren heeft wie God is en wat Hij aan hem gedaan heeft.

En het is de onvergankelijke eer van de oude kerk, dat talloze leken inderdaad voortreffelijke boodschappers van het evangelie zijn geweest. M. Green heeft in één van zijn boeken²²) duidelijk gemaakt, hoe de uitbreiding van het evangelie over een groot deel van de aarde het gevolg is geweest van het getuigenis van niet-geschoolde en niet speciaal voor deze taak geroepen gelovigen. Want de snelle en verre uitbreiding van het evangelie, die in Handelingen wordt verondersteld en door Paulus is bevestigd, is alleen mogelijk geweest als iedere gedoopte gelovige in eigen omgeving een missionair getuige was. Alleen zo is te verklaren, dat al bij de bekering van Paulus niet alleen in Galilea en Judea, maar ook in Damascus gelovigen te vinden waren. Deze missionaire aktiviteit was niet georganiseerd, maar de innerlijke dynamiek van de boodschap drong daartoe. Dit zendingsbewustzijn en deze drang tot uitbreiding vloeien voort uit het weten iets te bezitten wat anderen ontbreekt en even hard nodig hebben.

Het is het bijzondere van onze tijd, dat het besef sterker wordt, dat ook vandaag de leek in dezen een belangrijke taak te vervullen heeft. Mogelijk zal zelfs gezegd moeten worden, dat net als in de tijd van de oude kerk, de missionaire kracht van de gemeente staat of valt met het feit of de leek zijn taak verstaat en uitoefent. In Duitsland is enige tijd geleden een onderzoek verricht onder 14.000 mensen, die kort daarvoor tot geloof in Christus waren gekomen. Hun werd gevraagd langs welke weg zij met Christus in aanraking waren gekomen. Het resultaat van dit onderzoek was als volgt:

Door evangelisatiecampagnes

0,5 %

²¹) Citaat uit D.J. Bosch, *Transforming Mission; paradigm shifts in theology of mission*, New York, 1991, blz. 379, gelezen in N.A. v.d. Leer, *Een spoorboek en een reisbeschrijving voor het brede veld der missiologie*, Soteria, 10e Jaargang, nr. 1, 1993, blz. 45.

²²) M. Green, *Evangelie-verkondiging in de eerste eeuwen*, Amsterdam, 1979.

Door radio en TV uitzendingen	0,5 %
Door bezoekwerk van de kerk	1 à 2 %
Door bijzondere noodsituaties	1 à 2 %
Gewoon zelf komen binnenlopen	2 à 3 %
Kerkelijke activiteiten (jeugdwerk e.d.)	2 à 3 %
Kerkelijk vormingswerk	4 à 5 %
Door contact met de predikant	5 à 6 %
Door vrienden/familie meegenomen	75 à 90 % ²³⁾

Dit geeft onmiskenbaar aan van hoe groot belang de uitstraling en aantrekkingskracht van 'het gewone gemeentelid' kan zijn.

De kracht van het 'leken-apostolaat' is met name de strategische positie, die de leek in de wereld inneemt. Iedere christen is immers op een volkomen natuurlijke wijze in één of andere bevolkingsgroep aanwezig als getuige van Christus. In de wereld van het bedrijf, de dienstverlening, de wetenschap en de school, het verzorgingstehuis en in de hobbyvereniging, in de kring van burens en kennissen - overall bewegen zich ook de leden van de gemeente van Christus. De vraag is of ze er zo maar zijn of dat ze er zijn in de naam van hun Heer. 'Gemeentelieden nemen bij hun medemensen voorlopig, onvolledig, voorwaardelijk en tijdelijk de plaats van Christus in. Zij zijn voor hen niet zelf een Christus, want dan zouden zij het hun onmogelijk maken te eniger tijd zelf een persoonlijke relatie tot Hem te krijgen. Neen, zij lopen alleen voor Hem uit om hen te laten zien hoe Hij bij hen, met hen, vóór hen, tegen hen is. Zij vertegenwoordigen Hem onvolledig, omdat Hij veel meer voor hun medemensen is dan zij ooit kunnen worden. Zij nemen zijn plaats slechts in onder voorwaarde, dat Hij zelf zal komen'²⁴⁾. F.J. Pop, aan wie ik dit citaat ontleende, vraagt zich dan af wie hiertoe bekwaam is? Stelt dit geen onmogelijke eisen aan de gelovige? Dit zou alleen zo zijn, zegt Pop dan, als van deze natuurlijke presentie van de gelovigen in de wereld een program of een wet gemaakt zou worden. Maar hij waarschuwt er voor, dat elke programmering van deze presentie voor een realisering van die presentie 'in Christus' naam' dodelijk is. Elke opzettelijkheid maakt die presentie onecht en daarmee onvruchtbaar. Iedere christen moet in die presentie zichzelf (d.w.z. als tot Christus bekeerde, maar ook nog met het kwaad worstelende gelovige) blijven. Alleen zo kan het getuigenis authentiek blijven. 'We kunnen ook zeggen: Het hangt allemaal af van de Geest. Hij kan hem inspireren tot een houding, een gebaar, een woord, een daad, waarin hij weerspiegelt wat Christus voor de anders is. De Geest kan hem op een ogenblik ook verlaten hebben, zodat hij niets te zeggen of te doen vindt, waarin hij Christus representeert'²⁵⁾. Pop roept hierbij op tot waakzaamheid, aandacht, verwachting, bereidheid, gereed staan. In dit verband is nog eens weer te wijzen op Ef 6,14v; Col 4,5v en 1 Pet 3,15.

Iemand, die, weliswaar in een Amerikaanse context, op een aansprekende manier aandacht vraagt voor het 'leken-apostolaat' in de buurt, waar men woont, is C.G. Kromminga²⁶⁾. *Neighboring* is voor hem een zaak van herhaalde 'face-to-face'-kontakten en nauwe persoonlijke betrekkingen door mensen, die dicht genoeg in elkaars nabijheid wonen om zulke kontakten en betrekkingen mogelijk te maken²⁷⁾. Hij onderscheidt dan tussen manifeste en latente *neighborliness*²⁸⁾. Van het eerste is sprake als men bij elkaar op visite gaat, elkaar wederzijds zaken uitleent of gemeenschappelijke activiteiten onderneemt. Alleen in deze relatie kan er sprake zijn van een verbaal getuigenis van het evangelie van Christus. Bij de tweede vorm is er slechts sprake van een welwillende attitude, die zich kan openbaren als de nood aan de man komt. Een christen zal volgens Kromminga altijd op z'n minst willen komen tot een vorm van latente *neighborliness*. Hij wijst er verder op, dat in de huidige stedelijke,

²³⁾ H. Eschbach, *De groeigroep als bouwsteen. Een model voor de opbouw van de gemeente*, Kampen, 1993, blz. 26v.

²⁴⁾ F.J. Pop, *Zo is God bij de mensen*, 's Gravenhage, 1967, blz. 113.

²⁵⁾ a.w., blz. 114.

²⁶⁾ C.G. Kromminga, *The Communication of the Gospel through Neighboring*, Franeker, 1964.

²⁷⁾ a.w., blz. 194.

²⁸⁾ Het is een woord, dat zich misschien nog het beste laat vertalen met het twentse 'noaberschap'.

maar ook agrarische samenlevingen de mensen steeds meer worden bijeengebracht door economische factoren i.p.v. door de oorspronkelijke primaire groepsbanden. Wat echter negatief als een ontworteling kan worden beschouwd, wil Kromminga liever positief duiden als een bevrijding van de christen om naaste te kunnen worden van een grotere en meer representatieve groep van mensen, dan in de agrarische samenleving mogelijk was²⁹). Hij krijgt meer mogelijkheden om zijn buurman, die letterlijk zijn naaste is, in situaties van crisis christelijke hulp te bieden, dan het geval zou zijn geweest in een context waarin familierelaties een behoorlijk controlerende en invloedrijke functie zouden hebben in burenkontakten. Tenslotte maakt Kromminga nog een rake opmerking, die m.i. ook voor de nederlandse samenleving opgaat. Hij stelt vast dat het Amerikaanse protestantisme met de middenklasse is meegegroeid. De prijs, die ze daarvoor betaalde is, dat de daarmee samenhangende vlucht uit de binnenstad vele stadskernen heeft beroofd van het protestantse getuigenis³⁰).

Het belang van de gemeente

Hierboven zagen we, dat de leek een uitermate belangrijke spilfunctie vervult in het winnen van ongelovigen voor Christus. Van degenen, die uit de wereld de kerk binnenkomen, komen 75 à 90 % binnen aan de hand van een vriend of een familie lid (zie pag. 15). Zijn de leden van de gemeente van Christus zich van deze spilfunctie bewust? Hans Eschbach, aan wie ik deze cijfers ontleende, schrijft: 'Op bijeenkomsten pleeg ik, naar aanleiding van dit lijstje, wel eens aan de aanwezigen te vragen: wanneer hebt u voor het laatst iemand van buiten de gemeente uitgenodigd om met u mee te gaan naar een kerkdienst of christelijke bijeenkomst? Vaak is de respons nul!³¹) J.M. Mudde komt tot hetzelfde resultaat op basis van het onderzoek, dat hij in onze kerken verrichtte. Daaruit is gebleken, dat een belangrijk deel van de ondervraagden nooit met niet-gelovigen spreekt over de essentie van het geloof. Slechts een heel klein deel probeert wel eens bewust een ander tot bekering te roepen³²).

Op dit punt komt dan de gemeente als geheel in beeld als de gemeenschap, waarbinnen de enkeling behoort te worden toegerust om zijn taak en roeping ook te kunnen uitoefenen. We zagen hierboven al (pag. 11), dat kerkeraden geneigd zijn deze taak van toerusting en vorming over te laten aan de evangelisatie-commissie. Het is de vraag of dat juist is. De Synode van Kampen, 1975, van de Geref. Kerken (vrijgemaakt) heeft zich uitvoerig uitgesproken over de evangelisatie-arbeid. De synode sprak uit, dat het tot de aard van Christus' kerk behoort ook hen te zoeken die vreemd zijn aan of vervreemd zijn van God en zijn dienst. Voor het uitvoeren van deze taak gaf de synode richtlijnen uit, die uitgaan van het gegeven dat dit werk moet worden gedaan door de gemeenteleden, begeleid door blijvend toezicht en blijvende instructie van kerkeradswege. Door prediking, catechese en huisbezoek zullen de gemeenteleden op hun roeping moeten worden gewezen en voor de vervulling ervan worden toegerust. Evangelisatie behoort dus een vast onderdeel van de kerkeradsagenda te zijn alsook op het rooster van de ouderling, die op huisbezoek gaat³³). En ongetwijfeld kan bij de motivatie en toerusting van gemeenteleden ook gebruik gemaakt kunnen worden van de diensten van een evangelisatie-commissie, maar ook zo'n commissie zal er op uit moeten zijn, dat de eerste verantwoordelijkheid om missionair actief te zijn bij de gemeenteleden zelf ligt. In elk geval is het belangrijk dat zo'n evangelisatie-commissie een commissie onder verantwoordelijkheid van de kerkeraad is.

Een heel belangrijk punt waarbij de missionaire gemeente haar leden behulpzaam dient te zijn is, zoals gezegd, de *motivatie*. Op dit punt moeten we wel een opmerkelijk verschil constateren tussen veel gemeenten vandaag en die uit de eerste tijd na Pinksteren. Toen, zo zagen we (pag. 7), waren vele gelovigen spontaan getuigen van het goede nieuws, dat hen zelf zo geraakt had. De missionaire activiteit was niet in de eerste plaats een organisatorische, maar de innerlijke dynamiek van de boodschap drong de christenen er toe om haar uit te dragen. Het zendingsbewustzijn en de drang tot uitbreiding van de gemeente vloeiden voort uit de wetenschap, dat men als ge-

²⁹) a.w., blz. 199.

³⁰) a.w., blz. 209.

³¹) H. Eschbach, a.w., blz. 27.

³²) J.M. Mudde, *Evenwichtig evangelisatiewerk*, in: *Opbouw*, 31e Jaargang, 1987, nr. 43, blz. 339.

³³) Deze gegevens ontleende ik aan een themanummer over evangelisatie van *De Reformatie*, 62e Jaargang, 1986/7, nr. 27.

lovige iets bezat wat anderen ontbrak en evengoed nodig hadden. Deze houding is in zeker opzicht te vergelijken met die van de melaatsen uit 2 Kon 7, die tijdens het beleg van Samaria ontdekten, dat het legerkamp van de Arameeërs verlaten was met achterlating van een overvloed aan voedsel en goederen. Nadat ze eerst zichzelf daarmee verrijkt hebben komen ze tot het besef: "Wij doen niet goed; deze dag is een dag van blijde boodschap, en wij houden ons stil" (2 Kon 7,9). Vandaag zal dat bewustzijn en de daaraan gekoppelde drang in veel gevallen helaas weer opnieuw opgeroepen moeten worden.

In zendingsliteratuur wordt soms gesproken van vier hoofdmotieven om missionair te zijn, die overigens nauw met elkaar verweven zijn. Het eerste motief is dan het theocratische motief: de proclamatie van Jezus Christus tot Koning van het Rijk van God. Het tweede motief is het motief van menselijke bewogenheid in het spoor van de liefde van God, die niet wil dat iemand verloren gaat en die daarom zijn toorn uitstelt (2 Pet 3,9). Als derde motief wordt genoemd gehoorzaamheid aan het bevel van Christus om zijn getuigen te zijn. En als vierde motief geldt het ecclesiologisch-eschatologische motief: het verlangen tot uitbreiding van het volk van God uit alle volken, natiën en talen dat eens God en het Lam alle lof zal toebrengen, die hun toekomst. Hoe dat ook zij, in wezen zal het diepste en alles bepalende motief altijd zijn een onblusbare en gehoorzame liefde, verankerd in de liefdevolle beweging van God naar de mensen om hen te behouden.

Maar als het waar is, wat uit het door Eschbach genoemde onderzoek in Duitsland naar voren kwam, dat 75 à 90 % van de mensen, die tot geloof komen, daartoe komen doordat vrienden en familieleden hen daarover vertellen en we leggen dat naast één van de resultaten van de enquête van Mudde gehouden in onze kerken, dat maar weinige gemeenteleden met niet-gelovigen spreekt over de kern van het geloof, dan is dat een probleem dat gesignaleerd dient te worden. En dan ligt daar een taak voor ambtsdragers. Dan wijst dat op het belang van toerusting van de gemeente, zodat gemeenteleden een diepere kijk ontvangen op het wat het betekent gemeente van Christus te zijn in en voor de wereld. Daarvoor is gemeenteopbouw nodig, gericht op vernieuwing van de gemeente.

Doordat in deze lezing alle accent valt op het naar buiten treden van de gemeente, haar zending in de wereld, kan dat de indruk wekken alsof het gemeentelijke leven opgaat in die centrifugale beweging. Daarom is het goed er op te wijzen, dat de gemeente ook een roeping heeft ten opzichte van God - de aanbidding - en een roeping ten opzichte van elkaar - de oefening van gemeenschap in onderling pastoraat en diakonaat. Maar juist ook het vervullen van die tweevoudige roeping heeft volop een missionaire dimensie. Met name in de eerste hoofdstukken van Handelingen komt op treffende wijze tot uiting, dat het voorbeeldige samenleven van de eerste christenen in hun erediensten en gemeentesamenkomsten hun grote aantrekkingskracht op buitenstaanders vormde. Werken aan een hecht en warm gemeentelven is van grote betekenis voor de toegankelijkheid van de gemeente voor outsiders.

In dit kader is ook van betekenis de ontwikkeling van nieuwe en intieme gemeenschapsvormen (gemeentekringen, huiskringen, communitèten e.d.). In de tijd van het NT zijn het de kleine huiskringen geweest, die van grote betekenis waren voor de uitbreiding van de kerk. De *oikos*, een samenlevingsverband waartoe behalve de gezinsleden ook slaven en anderen behoorden, fungeerden als missionaire bruggehoofden, waarbinnen men onderricht ontving en deelde in het heil. Uiteraard kan zo'n leefvorm niet zonder meer in onze tijd worden overgeplaatst. Maar als eigentijdse vorm zou de gemeente- of huiskring dienst kunnen doen met aandacht voor liturgie, gebed, bijbelstudie, onderling pastoraat en sociaal contact en diakonale en missionaire taken. Dergelijke kringen zouden van betekenis kunnen zijn voor het elkaar onderling motiveren en stimuleren tot missionaire contacten. En bovendien zou hier een buitenstaander op een soepele wijze geïntroduceerd kunnen worden. Voor andere hedendaagse vormen van de NTische *oikos* kan gedacht worden aan inloophuizen, leefgemeenschappen en missionair-diakonale centra.

Terecht wordt vaak gezegd, dat het hart van het kerkelijk leven klopt in de erediensten. Daar komt immers het volk van God bijeen rond de Koning om Hem te aanbidden en te luisteren naar zijn stem. Juist daar zou ook een wervende kracht naar buiten van moeten uitgaan. Eschbach deelt, zoals ik al zei (pag. 16), mee dat de respons meestal nul is op zijn herhaalde vraag wie wel eens een buitenstaander uitnodigt om mee te gaan naar een kerkdienst. Hij vervolgt: 'Laatst zei iemand zelfs: 'Ik prakkezeer er niet over.' Toen ik daarop doorging en vroeg: 'Waaróm prakkezeert u daar niet over?' was het antwoord: 'Ik denk, dat ik me schaam voor wat er geboden wordt in de gemeente, waar ik lid van ben'.³⁴⁾ Dat heeft ongetwijfeld te maken met de saaiheid van vele kerkdiensten,

³⁴⁾ a.w., blz. 27.

waardoor mensen niet geïnteresseerd raken. En het heeft ermee te maken, dat mensen die niet van huisuit met de kerk en haar taal en gebruiken vertrouwd zijn een andere wereld binnenstappen als ze een kerkdienst meemaken, zelfs als het om 'diensten voor belangstellenden' gaat. De tijd is al lang voorbij, dat in evangelisatietoespraken en -gesprekken nog kon worden teruggegrepen op een vage herinnering van waar het in de Bijbel en in de kerk om gaat. Hooguit kent men het christendom in de karikatuur, die in leven wordt gehouden door boeken en films. De kerk kent een schrikwekkende achterstand als het gaat om de communicatie met de moderne mens, die het evangelie net zo hard nodig heeft als de antieke mens.

De grote aandacht voor een doeltreffende communicatie is één van de pijlers onder de opzienbarende groei van de Willow Creek Community Church (WCCC) in de V.S. Sinds kort is in onze taal een verantwoording verkrijgbaar van de leef- en werkwijze van deze kerk onder de titel "Kerk zonder drempel". Daaruit citeer ik: 'Velen leiden een leven buiten God en Christus om. Zij moeten bereikt worden met het Evangelie. Om hen te bereiken, moeten we hun vragen en tegenwerpingen t.o.v. het Evangelie beantwoorden door een voor hen relevante en begrijpelijke presentatie van de boodschap'³⁵). De WCCC gaat ervan uit, dat het niet mogelijk is in één en dezelfde dienst zowel aandacht te geven aan de opbouw van de gemeente als aan het werven van niet-gelovigen. Daarom is men er toe overgegaan verschillende soorten diensten te houden, nl. diensten voor gemeenteleden en diensten voor belangstellenden. De eerstgenoemde bijeenkomsten zijn uitdrukkelijk bedoeld als gelegenheden voor gelovigen om God en elkaar te ontmoeten. In de diensten met belangstellenden is de doelstelling 'de waarheid zodanig over te brengen dat het zoekende mensen aanmoedigt en hen erop voorbereidt de boodschap van het Evangelie te ontvangen'³⁶). Zo'n dienst, die een samenhangend geheel is rondom een bepaald thema, wordt intensief voorbereid door een team, dat als doel heeft de hoorders ontvankelijk te maken voor de boodschap. Daarvoor maakt men gebruik van hulpmiddelen als eigentijdse muziek en drama. Heel nadrukkelijk wordt in de doelstelling gesproken over het voorbereiden van de hoorders op de boodschap van het Evangelie. Het gaat erom in elk geval een 'ta Brug' te slaan, zodat men weet waar het in het Evangelie om gaat. Uiteindelijk zal de hoorder dan uiteraard komen te staan voor de keuze of hij het gehoorde zal aanvaarden of niet. Maar men hoopt te bereiken, dat de keuze dan ook werkelijk met de kern van de zaak te maken heeft. 'Het behoort niet alleen tot het wezen van het geloof dat het zichzelf en zijn taal steeds vernieuwt, maar ook dat het zich voortdurend richt tot niet-gelovigen. Zij moeten het heil worden "binnengepraat", zoals men een vliegtuig vanaf de verkeerstoren op de juiste baan van het vliegveld "binnenpraat". Dat doet men uiteraard *niet* in de taal van het land waarop het vliegtuig zal landen, maar in een taal die de *piloot* verstaat. Anders gebeuren er ongelukken'³⁷).

Verhouding woord en daad

Tenslotte nog iets over een onderwerp, dat bij het denken over de missionaire gemeente in de tweede helft van deze eeuw ook al heel wat pennen in beweging heeft gebracht, nl. de verhouding tussen woord en daad. Vooral in de kringen van de Wereldraad van Kerken is er met name sinds de conferentie van Uppsala (1968) een sterke tendens zichtbaar geworden naar een opvatting van zending als humanisering. De boodschap van Uppsala was: 'naar een vernieuwde mensheid op aarde'. De focus van de zending verbreedde zich tot sociaal-politieke dimensies. Deze tendens zette zich voort in de conferentie van Bangkok, die als thema had 'Salvation Today'. Daar werden sterke accenten gelegd op lichamelijke gezondheid, materiële welvaart en sociale gerechtigheid. De missionaire gemeente is in dit denken niet de gemeente die het Woord laat horen, maar die solidair is met de armen en die ten bate van hen haar protest laat horen en (soms) revolutionaire daden stelt.

Dit leidde tot felle reacties in de kring van de 'evangelicalen'. Dé man van de Church Growth Movement, Donald McGavran, kwam na Uppsala tot zijn veel geciteerde uitroep: 'What about the billions?' M.a.w. is het niet de eerste en misschien wel enige taak van de zending om aan die 'billions' het evangelie te verkondigen? Dat leidde tot aparte zendingsconferenties, de zgn. Lausanne-conferenties, waarop tegen het streven van de Wereldraad stelling werd gekozen. In latere jaren is men in de kring van de evangelicalen van een dergelijke extreme stellingname wel weer teruggekomen. Op een conferentie in Manila in 1989 werd o.a. uitgesproken: 'Wij belijden dat de

³⁵) Willow Creek Nederland, *Kerk zonder drempel*, Haamstede, 1995, blz. 51.

³⁶) a.w., blz. 81.

³⁷) Citaat van Okke Jager in: W.J. Bouw e.a., *Evangelisatie, wat verstaan we er onder?*, Kampen, 1981, blz. 123.

verkondiging van Gods koninkrijk van recht en vrede vereist, dat wij alle onrecht en onderdrukking, zowel persoonlijk als structureel, veroordelen. We zullen niet terugschrikken voor dit profetisch getuigenis³⁸).

Het is inderdaad zaak een goed evenwicht te bewaren in de verhouding van woord en daad. In zekere zin en in bepaalde situaties kan gezegd worden, dat de daad van hulpverlening vooraf dient te gaan aan de boodschap van het heil. Temporeel moet soms voorrang worden verleend aan de daad. A. v.d. Beek wijst er op, dat Pinksteren oorspronkelijk het feest was van het brood, het feest van het leven om de levenschenkende God te danken. 'We kunnen zelfs zeggen dat het brood eerder is dan het woord. Voordat pinksteren het feest werd van de woorden van het verbond en het feest van het vleesgeworden Woord Jezus Christus, was het allang feest van het brood'³⁹). Nogmaals, temporeel kan soms het brood. c.q. de daad aan het woord vooraf gaan.

Maar principieel heeft het woord de voorrang boven de daad. De dienst en het getuigenis van de kerk moet zich altijd bewegen op de twee lijnen van woord en daad. Maar het spreken hoort de boventoon te houden. Niet omdat het op zichzelf waardevoller is, maar omdat daardoor alleen het handelen begrijpelijk kan worden. Hoevele vormen van getuigen er ook zijn (sociaal, politiek, diakonaal), de verbale bekendmaking van het goede nieuws dat het Rijk van God is aangebroken is in wezen door niets anders te vervangen. Het getuigenis moet altijd weer de diakonia doorzichtig maken.

Ook op dit punt heeft de kerk van vandaag echter te leren van de vroege kerk, nl. als het gaat om de haast vanzelfsprekende concretisering van haar boodschap in vele vormen van diakonaat, zoals het onderhoud van weduwen en wezen, slaven, zieken, zwakken en invaliden, de zorg voor gevangenen en mijnarbeiders, mensen in noodgebieden (hongersnood, pestepidemieën) de begrafenissen van armen (niet alleen van hen die behoorden tot de gemeente), e.d. Bekend is de uitroep van Julia nus de Afvallige: 'deze atheïstische Galliërs spijzigen niet alleen hun eigen armen, maar ook de onze!' In een wereld waarin zelfzucht en genotzucht om de voorrang stredden openbaarde de christelijke kerk zich als een gemeenschap.

Zo behoort het ook vandaag tot het wezen van de gemeente van Christus om dienstbaar te zijn aan de wereld en zo beschikbaar te zijn als instrument in de hand van Heer van de wereld. De daad hoort vanzelfsprekend bij de missionaire roeping van de gemeente. Overigens niet slechts om het woord aannemelijk te maken. De daad heeft voluit waarde in zichzelf. Principieel laten getuigenis en hulpverlening zich niet tegen elkaar uitspelen. Het woord wordt sprekend door de daad en omgekeerd. Maar in die wisselwerking behoudt elk zijn eigen aard. Het woord wil rechtstreeks voor Christus winnen. De daad is niet een middel tot dat doel. In concrete noden wordt concreet geholpen vanuit de liefde van Christus, zonder nog zo verheven bijbedoeling⁴⁰).

Noodzaak van gebed

We hebben gezien, dat de gemeente een missionaire roeping heeft in de wereld. En om missionaire gemeente te zijn, moet ze haar roeping ten opzichte van God en van elkaar voortdurend toetsen op haar missionair gehalte. Dat vereist een groot vermogen tot relativering van de kerkelijke structuren en een grote bereidheid tot verandering en vernieuwing van alles wat de openheid en toegankelijkheid van de kerk naar en voor de wereld in de weg staat. Steeds opnieuw zullen we ons weer af moeten vragen of in de overgeleverde vormen de inhoud van het evangelie nog zichtbaar en levend behouden blijft.

De roeping om missionaire gemeente te zijn en te blijven vraagt dus om een voortdurende vernieuwing. Ten diepste moet deze vernieuwing niet van buitenaf komen, maar van binnenuit. Het gaat om een vernieuwing, die niet te organiseren valt (hoezeer ook organisatie nodig is), maar waar om gebeden moet worden. Als de Heiland (Matth 9,36vv) met ontferming bewogen is over de scharen, die voortgejaagd en afgemat zijn als schapen, die geen herder hebben, dan roept Hij niet op tot akties, maar tot gebed: "Bidt daarom de Heer van de oogst, dat Hij arbeiders uitzende in zijn oogst". Zo'n geest van gebed is het eerste wat de kerken nodig hebben. Er zijn meerdere getuigenissen van kerken, die een verrassende opleving en zowel innerlijke als uiterlijke groei doormaakten nadat daarom aanhoudend gebeden was in een kring van gemeenteleden. Het is een teken van hoop, dat zo'n geest van gebed groeiende is. Zo wordt door de Evangelische Alliantie al meerdere jaren een gebedsbeweging ge-

³⁸) J.J. Visser, *San Antonio en Manilla: een evaluatie van twee wereldzendingconferenties*, in: Theologia Reformata, Jaargang XXXII, no. 4, blz. 301.

³⁹) A. v.d. Beek, *De adem van God*, Nijkerk, 1987, blz. 182v.

⁴⁰) H. Berkhof, *Christelijk geloof*, Nijkerk, 1973, blz. 436.

16

organiseerd en gestimuleerd, die nog steeds sterker wordt. Bemoedigend is ook, dat deze beweging dwars door kerkmuren heen gaat. Het is vurig te hopen, dat ook onze kerken steeds sterker in deze beweging meegenomen worden.

VENI CREATOR SPIRITUS

J.C. Schaeffer

Apeldoorn, september 1995

Geraadpleegde en/of aanbevolen literatuur

- K. Barth**, Kirchliche Dogmatik IV/3, 2. Hälfte, Zürich, 1959
- J.H. Bavinck e.a.**, De Heilige Geest, Kampen, 1949
- A. v.d. Beek**, De adem van God, Nijkerk, 1987
- H. Berkhof**, Christelijk geloof, Nijkerk, 1973
- G.C. Berkouwer**, De Kerk II, Kampen, 1972
- W.J. Bouw e.a.**, Evangelisatie, wat verstaan we er onder?, Kampen, 1981
- Ch. van Engen**, The Growth of the True Church, Amsterdam, 1981
- H. Eschbach**, De groep als bouwsteen. Een model voor de opbouw van de gemeente, Kampen, 1993
- M. Green**, Evangelie-verkondiging in de eerste eeuwen, Amsterdam, 1979
- M. Griffiths**, Assepoester of - de vergeten bestemming van de Kerk, Den Haag, 1977
- Bill Hybels**, Dare to be different, Becoming an authentic Christian, Londen, 1990
- L.J. Joosse**, *Zending en evangelisatie: herbezinning noodzakelijk?* in: Radix (Uitgave van het Gereformeerd Wetenschappelijk Genootschap), 11e Jaargang No. 1, 1985
- Kerk in Uitvoering**, Werkmap met ideeën en methoden voor het evangelisatiewerk, Evangelische Alliantie, Driebergen
- H. Kraemer**, The Christian Message in a Non-Christian World, Londen, 1947
- A.J. Krol**, Gemeentegroei - Kenmerken van groeiende en kwijnende gemeenten, Amsterdam, 1982
- C.G. Kromminga**, The Communication of the Gospel through Neighboring, Franeker, 1964
- A. Kuyper**, De engelen Gods, Kampen, 1923
- N.A. v.d. Leer**, *Een spoorboek en een reisbeschrijving voor het brede veld der missologie*, in: Soteria, 10e Jaargang, nr. 1, 1993
- J.M. Mudde**, *Evenwichtig evangelisatiewerk*, in: Opbouw, 31e Jaargang, 1987, nr. 42 en 43
- S. Neill**, A History of Christian Missions, Londen, 1965
- L. Newbigin**, *Het evangelie is een waarheid die iedereen aangaat* in: Soteria, 9e Jaargang, nr. 4, 1992
- F.J. Pop**, Zo is God bij de mensen, 's Gravenhage, 1967
- De Reformatie**, Weekblad tot ontwikkeling van het gereformeerde leven, 62e Jaargang, 1986/7, nr. 27 (Thema-nummer over evangelisatie)
- L. la Rivière e.a.**, Evangelisatie, wie - wat - waar - hoe, Kampen, 1980
- Chr. A. Schwarz**, Praxis des Gemeindeaufbaus, Neukirchen-Vluyn, 1987
- Chr. A. Schwarz**, Die Dritte Reformation, Paradigmenwechsel in der Kirche, Neukirchen-Vluyn, 1993
- C. Snoei e.a.**, Het hele evangelie aan de hele wereld door de hele gemeente, Slie drecht, 1990
- H.A. Snyder**, Het probleem van de wijnzakken. De structuur van de kerk in een eeuw van techniek, Hoornaar, 1977
- C. Vermeulen**, Cor Ecclesiae, diss., 1986
- J.J. Visser**, *San Antonio en Manilla: een evaluatie van twee wereldzendingconferenties*, in: Theologia Reformata, Jaargang XXXII, no. 4
- B. Wielenga**, *De Bijbel in de zending* (Studiemap TSB G-2)
- Willow Creek Nederland**, Kerk zonder drempel, Haamstede, 1995